

ЗМІНИ В СОЦІАЛЬНИХ РОЛЯХ ЖІНОК В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

CHANGES IN THE SOCIAL ROLES OF WOMEN IN THE CONTEXT OF RUSSIAN AGGRESSION

У статті досліджується трансформація соціальних ролей жінок в умовах російської агресії проти України та окреслюються ключові тенденції, пов'язані з їхньою інтеграцією у сферу національної безпеки й оборони. Питання ролі жінок у військових конфліктах набуває дедалі більшої актуальності, адже війна стала каталізатором соціальних змін, які спричинили вихід жінок за межі традиційних гендерних функцій і активне включення у військову та волонтерську діяльність. Метою статті є виявлення особливостей професійної та соціальної адаптації жінок до нових реалій, визначення рівня дотримання принципів гендерної рівності у Збройних Силах України та аналіз індивідуального досвіду жінок-військовослужбовиць.

Методологічною основою дослідження стало анонімне онлайн-опитування, проведене у 2024–2025 рр., яке охопило 27 респонденток з шести областей України. На основі результатів анонімного онлайн-опитування жінок-військовослужбовиць проаналізовано чинники, що вплинули на їхнє рішення вступити на військову службу, а також виявлено основні проблеми, пов'язані з гендерною рівністю у Збройних Силах України. Результати опитування засвідчили, що жінки дедалі активніше інтегруються у військову сферу, виконують відповідальні функції у сержантському та офіцерському складі, демонструють високий рівень мотивації та готовності залишатися на службі. Водночас зафіксовано наявність дискримінаційних практик, гендерних стереотипів і недостатньої інституційної підтримки, що свідчить про потребу вдосконалення механізмів реалізації гендерної рівності. Дослідження підкреслює, що кількісне зростання жінок у Збройних Силах не може бути єдиним показником гендерної рівності; не менш важливими є забезпечення рівного доступу до кар'єрних можливостей, усунення стереотипів і формування сприятливого середовища для служби жінок. Отримані результати мають практичне значення для розроблення державної політики у сфері гендерної рівності та можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень.

Ключові слова: воєнний стан, гендерна рівність, жінка, Збройні Сили України, соціальні ролі.

The article examines the transformation of women's social roles in the context of Russian aggression against Ukraine. It outlines key trends related to their integration into national security and defense. The issue of women's roles in military conflicts is becoming increasingly relevant, as war has become a catalyst for social change, causing women to go beyond traditional gender roles and become actively involved in military and volunteer activities. The article aims to identify the characteristics of women's professional and social adaptation to new realities, determine the level of compliance with the principles of gender equality in the Armed Forces of Ukraine, and analyze the individual experiences of female military personnel.

The methodological basis of the study was an anonymous online survey conducted in 2024–2025, which covered 27 respondents from six regions of Ukraine. Based on the anonymous online survey of female military personnel, the factors influencing their decision to join the military were analyzed, and the main problems related to gender equality in the Armed Forces of Ukraine were identified. The survey results showed that women are increasingly integrating into the military sphere, performing responsible functions in the sergeant and officer corps, and demonstrating high motivation and willingness to remain in service. At the same time, discriminatory practices, gender stereotypes, and insufficient institutional support were identified, indicating a need to improve mechanisms for achieving gender equality. The study emphasizes that the quantitative growth of women in the Armed Forces cannot be the only indicator of gender equality; ensuring equal access to career opportunities, eliminating stereotypes, and creating a supportive environment for women in service are equally important. The results obtained are of practical importance for the development of state policy in the field of gender equality and can serve as a basis for further scientific research.

Key words: martial law, gender equality, women, Armed Forces of Ukraine, social roles.

УДК 316.42:305:355.4(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.77.1.9>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Любченко В.В.

к.іст.н., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Державний університет «Житомирська політехніка»

ORCID ID: 0009-0009-7709-3819

Постановка проблеми. Початок XXI століття відзначається глибокими трансформаціями соціально-економічних систем, зумовленими глобалізацією, новими моделями індустріалізації та демократизацією суспільного життя. Водночас ці процеси супроводжуються зростанням кризових явищ, військово-політичних конфліктів, терористичних загроз, кліматичних і техногенних катастроф, що породжують масштабні міграційні та соціальні проблеми у світі. Актуальність дослідження зумовлена докорінними змінами, що відбуваються у суспільстві внаслідок російської агресії проти України, зокрема у сфері ролі та статусу жінок. Історично військова служба сприймалася як

«чоловіча справа», однак від 2014 р., а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 р. жінки дедалі активніше інтегруються у сферу національної безпеки та оборони. Зростання їхньої численності у Збройних Силах, поява можливостей для проходження служби на бойових посадах і водночас наявність фактів дискримінації та гендерних упереджень актуалізують потребу у комплексному науковому аналізі цього феномена. Дослідження спрямоване на з'ясування того, наскільки задекларовані державою принципи рівності (Конституція України, Закон «Про військовий обов'язок і військову службу», Резолюція РБ ООН 1325 «Жінки, мир, безпека») реалізуються на практиці у вій-

ськовому середовищі та які виклики постають на шляху забезпечення гендерної рівності в умовах війни.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Питання ролі жінок в умовах воєнних конфліктів стало основою багатьох праць та досліджень сучасних дослідників та науковців, які консолідовано визнають трансформацію ролі жінок у військовому контексті. Питання гендерної рівності та трансформації жіночих ролей в умовах війни у свої працях розкривали І. Грабовська [1], Г. Ніколайчук [2], Д. Тінін [3] та інші науковці. Так, дослідження Л. Петрової, І. Ребрій та Г. Зубрицького [4] підсилюють ці спостереження, вказуючи на поступове зростання ролі жінок як у повсякденній, так і в бойовій діяльності, водночас відзначаючи потребу в освітній підтримці серед військових підрозділів для досягнення дружнього до жінок середовища. З точки зору правового регулювання Ю. Загуменна та Д. Греля [5] аналізують не лише законодавчі норми, де імплементація принципів рівності в секторі національної безпеки підсилюється міжнародними актами (Резолюція ООН 1325, Стамбульська конвенція), але й їхній практичний вплив на ефективність оборонного сектору, що потребує подальших інституційних коригувань. Стаття про “agency and resistance” ілюструє, що українські жінки не просто відповідають на агресію – вони активно трансформують її підтримку як у військових, так і в цивільних сферах, демонструючи складну гендерну практику опору [6].

Європейський погляд на жіночі наративи на фронті, поданий у праці 2025 р., показує, що особисті розповіді військовослужбовиць стратегічно важливі: вони не лише деконструють маскуліні структури війни, але й відкривають перспективу для радикальних змін у розумінні ролі жінок у конфлікті [7].

Водночас проблема гендерних відносин в умовах воєнного стану в Україні залишається предметом інтенсивних наукових дискусій і потребує подальшого теоретичного осмислення та закріплення у сучасних наукових дослідженнях.

Метою дослідження є виявлення трансформації соціальних ролей жінок у період російської агресії та оцінювання особливостей забезпечення гендерної рівності на основі аналізу результатів анонімного онлайн-опитування військовослужбовиць.

Виклад основного матеріалу. Україна переживає складний період історії, який з 2014 р. супроводжується боротьбою за незалежність, територіальну цілісність та ідентичність. У цій війні поруч з чоловіками засвідчили свою потужну роль і вагомий внесок жінки.

Аналіз сучасних суспільних трансформацій в Україні свідчить про активізацію жіночого волонтерського руху, який набув значних масштабів. У контексті російської агресії значна частина жінок долучилася до волонтерської діяльності, що відображає їхню адаптацію до нових соціальних ролей

та готовність брати на себе відповідальність за підтримку національної безпеки.

Ключовим мотиваційним фактором для них є відчуття конкретної користі та особистого внеску у спільну справу. Це почуття реалізується через виконання специфічних завдань, що справляють безпосередній вплив на результат, наприклад виготовлення маскувальних сіток для Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони. На початкових етапах агресії такий внесок також міг включати виробництво засобів оборони, зокрема «коктейлів Молотова». Крім того, мотивація до волонтерської діяльності поширюється на широкий спектр соціальних ініціатив. До них належать допомога внутрішньо переміщеним особам, проведення реабілітаційних програм для дітей, які постраждали від наслідків окупації та бомбардувань, а також надання опіки людям похилого віку та особам з обмеженими можливостями [1, с. 31]. Ця багатогранність волонтерської активності підкреслює глибокі трансформації у соціальних ролях жінок, які перейшли від традиційних функцій до активної участі в заходах, спрямованих на подолання наслідків війни та зміцнення соціальної стійкості.

Зазнав змін також медійний простір України. На сучасному етапі розвитку українського суспільства спостерігається поява значної кількості талановитих журналісток, блогерок та телеведучих, які транслюють інформацію про хід війни та життя в країні.

Сучасні тенденції засвідчують активне зростання участі жінок у лавах Збройних Сил України. На законодавчому рівні, відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (п. 12 ст. 1), для жінок передбачено добровільне проходження військової служби [8]. Водночас сьогодні численність жінок у Збройних Силах перевищує 70 тисяч осіб. Однак сам показник кількісної присутності не може вважатися єдиним критерієм оцінки гендерної рівності, адже важливими залишаються також умови служби, можливості кар'єрного зростання та відсутність дискримінаційних практик. У цьому контексті важливим етапом дослідження стало проведення анонімного онлайн-опитування серед жінок-військовослужбовиць. Його метою було з'ясування чинників, що вплинули на їхнє рішення вступити на військову службу, а також виявлення можливих випадків гендерних упереджень у процесі проходження служби.

Опитування проходило з грудня 2024 р. по травень 2025 р. Для зручності опитуваних більшість запитань була закритого типу. Географія опитування охопила шість областей України, серед яких найбільшою є частка респонденток з Одеської області (16 осіб), що становить більшість вибірки. Значно меншою є кількість учасниць з Житомирської (4 особи), Чернігівської (3 особи) та Львівської (2 особи) областей, тоді як з Миколаївської та Херсонської областей було залучено лише по

одній респондентці. Такий розподіл відображає регіональну специфіку вибірки, де домінує південний регіон. Аналіз вікового складу респонденток засвідчив, що учасниці опитування належать до різних вікових категорій: від 18 до 55 років. Найбільшою є група віком 31–35 років (12 осіб), що становить майже половину вибірки. Помітною є також частка жінок віком 26–30 років (6 осіб) та 36–40 років (5 осіб), що загалом відображає концентрацію учасниць у середньому віковому сегменті. Значно меншою є представленість молодших 18–25 років (1 особа) і старших 46–55 років (3 особи) військовослужбовиць, що може свідчити про вікову специфіку жіночого складу Збройних Сил України.

Отримані результати засвідчують, що найбільша частка жінок-військовослужбовиць приєдналася до Збройних Сил України у 2014 та 2022 рр., що відображає посилення їхньої участі в обороні держави у період повномасштабного вторгнення. Більшість респонденток проходить службу у Сухопутних військах, що корелює із загальною структурою ЗСУ. Водночас суттєвою є представленість жінок у сержантському та молодшому офіцерському складі, що свідчить про поступове розширення їхньої участі у виконанні

відповідальних і керівних функцій. Проте, попри ці зміни, військова служба досі сприймається значною частиною суспільства як переважно «чоловіча справа», що підтримує гендерні стереотипи та зумовлює упереджене ставлення.

За останні 11 років структура Збройних Сил України за гендерною ознакою зазнала суттєвих трансформацій, що наочно відображено на рис. 1.

Діаграма «Кількість жінок у Збройних Силах України» наочно демонструє поступальну динаміку зростання жіночої присутності у війську протягом 2013–2025 рр. Якщо у 2013 р. кількість жінок у ЗСУ лише незначно перевищувала 40 тисяч, то у 2025 р. цей показник наблизився до 70 тисяч, що є свідченням системних трансформацій у структурі особового складу. Найбільш відчутне зростання відбулося після 2014 р., що корелює з початком російської агресії та різким зростанням потреби у військових кадрах.

Таким чином, збільшення кількості жінок на військовій службі відображає процес інституційної модернізації Збройних Сил України, спрямованої на підвищення рівня інклюзивності та відповідності сучасним стандартам. Попри значний прогрес, залишаються виклики, пов'язані з подоланням стереотипів та забезпеченням реальних (а не

Таблиця 1

Професійний портрет опитаних жінок-військових

Показник	Кількість (загальна вибірка = 27)
<i>З якого року перебуваєте на службі в Збройних Силах України?*</i>	
– до 2014 р.;	7 (26%)
– з 2014 р.;	10 (37%)
– з 2022 р.	10 (37%)
<i>Рід військ Збройних Сил України, в яких проходите службу</i>	
Військово-морські сили України	8 (30%)
Радіотехнічні війська	5 (19%)
Спеціальні війська (окремі батальйони зв'язку АСУ та РТЗ, РЕБ, забезпечення)	3 (11%)
Війська протиповітряної оборони	3 (11%)
Війська спеціального призначення	2 (7%)
Сили безпілотних систем	2 (7%)
Війська територіальної оборони	2 (7%)
Аеромобільні війська України	1 (4%)
Повітрянодесантні війська	1 (4%)
<i>Зазначте ваше звання**</i>	
Рядовий склад (рекрут, солдат, старший солдат, матрос, старший матрос)	3 (11%)
Сержантський та старшинський склад (молодший сержант, сержант, старший сержант, головний сержант, штаб-сержант, майстер-сержант, старший майстер-сержант, головний майстер-сержант, старшина, головний старшина)	12 (44%)
Молодший офіцерський склад (молодший лейтенант, лейтенант, старший лейтенант, капітан)	11 (41%)
Старший офіцерський склад (майор, підполковник, полковник)	1 (4%)

Джерело: складено автором на основі результатів проведеного опитування

* задля систематизації даних роки вступу на військову службу були згруповані у три часові категорії: до 2014 р., з 2014 р. та з 2022 р. – початку повномасштабного вторгнення;

** відповіді було розподілено відповідно до структури військових звань ЗСУ

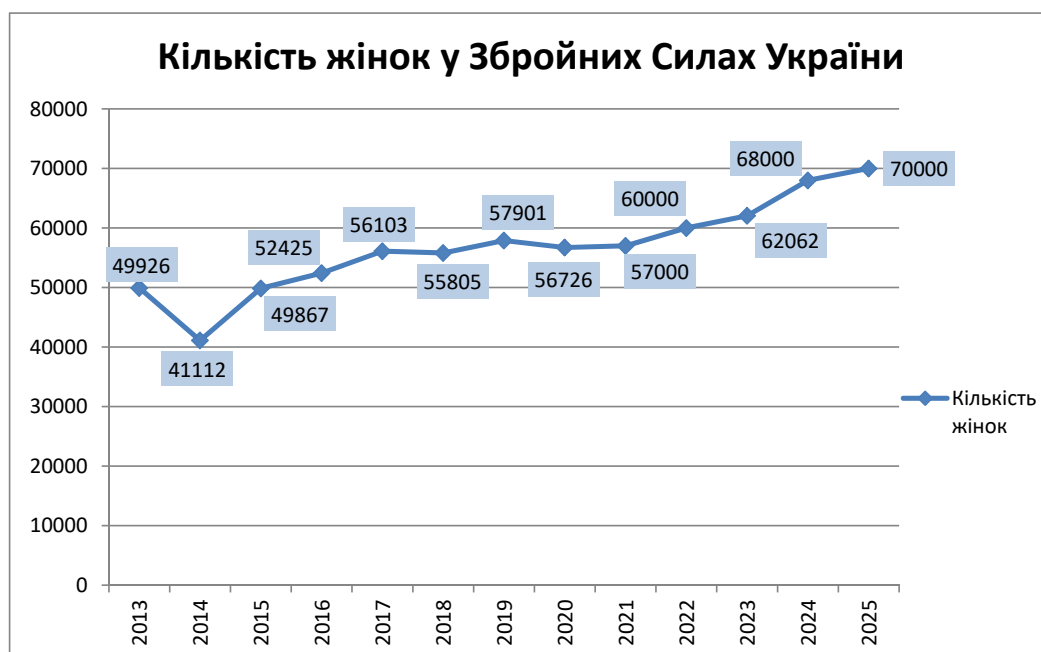

Рис. 1. Кількість жінок у Збройних Силах України протягом 2013–2025 рр.

Джерело: сформовано автором на основі джерел [3, с. 434; 12; 13; 14; 15].

Таблиця 2

Деякі аспекти дотримання гендерної рівності в Збройних Силах України

Показник	Результат (загальна вибірка = 27)	Коментарі*
1	2	3
Чи отримуєте ви однакові можливості для кар'єрного зростання та навчання з чоловіками?	так – 20 (74%)	Перевагу більше віддають чоловікам, і більше зацікавлені в їх роботі/навчанні та зрості; досі гостро стоїть питання гендерної рівності; керівник не поважає та не любить жінок; перевага все ж таки віддається більше чоловікам, бо у жінки «як не вагітність, то лікарняні по дитині; багато управлінь не хочуть брати жінку через те, що вона або піде в декрет, або піде на лікарняний з дитиною.
	ні – 7 (26%)	
Чи відчували ви дискримінацію під час проходження служби в ЗСУ?	так – 11 (41%)	У зв'язку з тим, що є дитина, було відхилено можливість у кар'єрному зростанні, тому переводилась до іншої частини; відмови у просуванні по службі, а також відмови у можливості навчання; в учебці сержантського складу не дали «кращого сержанта», бо його віддали десантнику-чоловіку. Інструктори були попереджені на рахунок жінок і їх ролі в армії; під час переводу на нове місце ти «повинен» бути ідеальним і все знати; немає довіри в отриманні вищої посади через відсутність досвіду або молодий вік (твої бажання/ідеї мало кому цікаві, і до них майже не дослухаються); у морській піхоті є один явний признак дискримінації, адже жінок на службу приймають тільки з особистим погодженням командуючого; неповага з боку чоловіків та керівництва чоловічої статі; сексуалізація, харасмент; відчуття непотрібності.
	ні – 16 (59%)	
Як ви вважаєте, чи змінилася ситуація з гендерною рівністю у війську за останні кілька років?	так – 17 (63%)	Завдяки новому поколінню людей звертають увагу на професіоналізм, а не на стать, більш доросле покоління ще важко сприймає жінок; так, у моїй військовій частині у чоловіка подекуди складніші умови для служби; стала краще, але ще є куди рости.
	ні – 8 (30%)	Особливих змін не відчувається, можливо тільки на папері для галочки.
	важко відповісти – 2 (7%)	Все залежить від командування частини.

1	2	3
Чи відчуваєте ви підтримку з боку керівництва?	так – 20 (74%)	Дійсно цінують, тому й працюю за себе і начальників; була переатестована із сержантського складу в офіцери саме завдяки вірі в мене керівництва; так, керівник жінка.
	ні – 4 (15%)	Мій ріст тут закінчився; керівництво недооцінює.
	частково – 3 (11%)	–
Чи плануєте ви продовжити службу після завершення контракту, військових дій?	так – 19 (70%)	Підписала офіцерський контракт на 5 років; так, але в іншому підрозділі.
	ні – 3 (11%)	Звикла працювати на результат, в армії частіше працюють для звіту чи галочки.
	важко відповісти – 5 (19%)	Служба – це не робота, тут є свої нюанси; якщо будуть суттєві зміни, то так, а якщо буде зберігатися весь цей безлад, то навряд чи.

Джерело: складено автором на основі результатів проведеного опитування

* частина запитань була відкритого типу, тому на бажання респондентки мали змогу доповнити свою відповідь

декларативних) рівних можливостей для всіх військовослужбовців, незалежно від статі. Це є необхідною передумовою для формування сильної, ефективної та сучасної армії. Зростання численності жінок-військовослужбовиць можна розглядати як індикатор успішності державної гендерної політики, що узгоджується з національними та міжнародними зобов'язаннями України, зокрема з Резолюцією Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» [9].

У межах нашого дослідження особливу увагу приділено питанню фактичного дотримання гендерної рівності у Збройних Силах України. На рівні держави принцип рівності чоловіків і жінок закріплений у Конституції України (ст. 24), де гарантується рівність прав у всіх сферах життя, зокрема у громадсько-політичній і культурній діяльності, здобутті освіти, професійній підготовці, праці та винагороді за неї [10]. Аналіз особистого досвіду військовослужбовиць дає змогу оцінити, наскільки зазначені правові норми реалізуються на практиці у військовому середовищі.

Більшість респонденток (74%) вважає, що має рівні можливості для професійного розвитку, однак понад чверть (26%) засвідчила наявність нерівності. Це свідчить про те, що, попри офіційне закріплення принципів гендерної рівності в Збройних Силах України, жінки продовжують стикатися з певними обмеженнями у доступі до навчання та кар'єрного просування.

Більшість опитаних (59%) не зазнавала дискримінації під час проходження служби, водночас 41% відзначили наявність такого досвіду, що вказує на існування упередженого ставлення та подвійних стандартів щодо жінок у військовій сфері. Аналіз відкритих відповідей респонденток свідчить про те, що основними проявами дискримінації у військовому середовищі є обмеження кар'єрного зростання через сімейний статус, відмови у просуванні по службі та доступі до професійного навчання. Відзначаються випадки недовіри до жінок як до повноцінних військовослужбовиць, що супроводжується упередженим ставленням, сек-

суалізацією та проявами харасменту. Особливе занепокоєння викликає практика вибіркового прийому жінок до окремих підрозділів за особистим погодженням командування, що суперечить принципам рівності та нормам Конституції України. Отримані свідчення підкреслюють наявність бар'єрів у забезпеченні гендерної рівності у Збройних Силах України.

Позитивні зміни у сфері гендерної рівності відзначили 63% респонденток, які засвідчили покращення ситуації у Збройних Силах України. Такий результат корелює з масштабними законодавчими реформами 2016–2021 рр., що передбачали зрівняння доступу жінок і чоловіків до військових посад та скасування обмежень щодо бойових спеціальностей. Отримані дані узгоджуються з результатами загальнонаціонального опитування, проведеного дослідницькою агенцією InfoSapiens у лютому 2025 р., відповідно до якого 64% громадян задоволені рівноправністю жінок і чоловіків в Україні (проти 54% у 2020 році) [11]. Водночас 30% опитаних жінок-військовослужбовиць залишаються скептичними, наголошуючи на формальному характері частини здійснених реформ.

Щодо інституційної підтримки, то 74% військовослужбовиць повідомили, що відчувають підтримку з боку керівництва, 11% – лише частково, а 15% не відчувають її взагалі. Це свідчить про те, що рівень підтримки може значною мірою залежати від особистої позиції командирів, а не від усталених організаційних механізмів.

Більшість (70%) висловила намір продовжувати військову службу й надалі, що свідчить про високий рівень мотивації та професійної ідентичності серед жінок-військовослужбовиць. Цей висновок корелює з офіційними даними Міністерства оборони України, згідно з якими станом на січень 2025 р. у ЗСУ служить понад 70 тисяч жінок, з них 40 тис. військовослужбовиць та 5 500 – безпосередньо на передовій [12].

Загалом отримані результати опитування засвідчують, що жінки у Збройних Силах Укра-

їни дедалі активніше інтегруються у військову сферу та отримують ширші можливості для професійного розвитку. Водночас проблеми гендерної дискримінації та недостатньої інституційної підтримки залишаються актуальними. Позитивним аспектом є те, що більшість опитаних визнає поступове покращення ситуації у сфері гендерної рівності, що відображає вплив як законодавчих реформ, так і ширших суспільних трансформацій. Високий відсоток тих, хто планує продовжити військову службу, є свідченням зростання ролі жінок у забезпеченні національної безпеки та оборони держави.

Задля глибшого розуміння досвіду жінок-військовослужбовиць до анкети було включено запитання, що стосувалися професійних змін після початку бойових дій (2014 р.) та повномасштабного вторгнення (2022 р.), чинників, що спонукали респонденток змінити сферу діяльності, а також бачення необхідних удосконалень у проходженні військової служби жінками. Отримані розгорнуті відповіді представлені у табл. 3 та дають змогу виявити індивідуальні мотиви, труднощі та очікування, що поглиблює загальну картину трансформації соціальних ролей жінок в умовах війни.

Професійне переорієнтування жінок до Збройних Сил України після початку війни зумовлене як патріотичними, так і соціально-економічними чинниками. Попри значні законодавчі – проходження служби на бойових спеціальностях – та матеріально-технічні покращення, як-от адаптована літня форма, що з'явилася 2023 р., зняті вікові обмеження, розширення доступу до освіти і посад, залишається достатньо невирішених питань, таких як необхідність спеціального навчання, кар'єрного розвитку, соціального захисту, рівноправного ставлення до жінки-матері та ство-

рення умов, що враховують жіночі фізіологічні особливості.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує суттєву трансформацію соціальних ролей жінок у контексті російсько-української війни. Жінки дедалі активніше інтегруються у військову сферу, виконуючи завдання не лише допоміжного, але й командного характеру, що свідчить про поступову зміну традиційних уявлень щодо їхньої ролі у секторі безпеки та оборони.

Водночас результати опитування продемонстрували, що, попри офіційне закріплення принципів гендерної рівності та зняття законодавчих обмежень, жінки й надалі стикаються з дискримінаційними практиками, упередженим ставленням та недостатньою інституційною підтримкою. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення механізмів реалізації гендерної політики у Збройних Силах України.

Більшість респонденток відзначає покращення ситуації з гендерною рівністю останніми роками, що корелює з реформами 2016–2021 рр. та відображає ширші суспільні зміни. Водночас частина учасниць залишається скептичною, вказуючи на формальний характер окремих реформ, що вимагає більш глибоких і системних змін на рівні військових структур.

Високий рівень мотивації та готовності продовжувати службу свідчить про формування нової професійної ідентичності жінок-військовослужбовиць та зростання їхнього внеску в забезпечення національної безпеки. Отримані результати підкреслюють важливість подальшого вивчення гендерних аспектів військової служби та можуть стати підґрунтям для розроблення практичних рекомендацій щодо посилення інклюзивності й ефективності Збройних Сил України.

Таблиця 3

Професійні трансформації та пропозиції щодо служби жінок у ЗСУ

Запитання	Відповіді
Якщо ви змінили професію після початку бойових дій на території України (2014 р.) або повномасштабного вторгнення російських військ (2022 р.), зазначте, в якій сфері ви працювали до цього.	Юридична сфера; освітня сфера; медична сфера; сфера обслуговування; сфера туризму та культури; сфера торгівлі; студентка.
Що спонукало вас змінити сферу своєї діяльності?	Відчуття патріотизму; захист Батьківщини в умовах повномасштабного вторгнення; розчарування в системі освіти; бажання стабільності; переїзд; ковід.
Щоб ви хотіли покращити, змінити в проходженні служби для жінок у ЗСУ?*	Можливість навчатися та кар'єрне зростання; військова форма, взуття та білизна для жінок; змінити ставлення до жінок, які мають дітей; поваги з боку керівництва; місця для відпочинку та особистих потреб жіночого особового складу; підвищення заробітної плати та соціальний захист; змінити ставлення чоловіків-колег до жінок; більше жінок в армії; більше часу для відпочинку у зв'язку з фізіологічними особливостями будови жіночого організму. Лише 5 (19%) респонденток зазначили, що нічого не змінювали б у проходженні служби.

Джерело: складено автором на основі результатів проведеного опитування

* відповіді на це запитання були згруповані через повторення за основними параметрами

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грабовська І. Жіноче «обличчя» війни України проти російського агресора. Українознавчий альманах. 2022. № 30. С. 29–34. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.4>.
2. Ніколайчук Г. Трансформація жіночих ролей в умовах війни. *Психологія: реальність і перспективи*. 2025. № 24. С. 99–105. DOI: https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi24.420.
3. Тінін Д. Деякі аспекти гендерної рівності у воєнний час: як війна змінює роль жінок у суспільстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. № 80. Ч. 2. С. 432–437. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.69>.
4. Petrova L., Rebrii I., Zubrytskyi H. The role and place of women in the army of Ukraine in the context of gender equality. *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*. 2023. Vol. 55. No. 1 (207). P. 20–32. DOI: 10.5604/01.3001.0053.4101.
5. Zahumenna Y., Hrelya D. Gender equality with regard to the current challenges to Ukraine's national security: theoretical and practical aspects. *Law and Safety*. 2024. Vol. 94. No. 3. P. 33–45. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.3.03>.
6. Phillips S., Martsenyuk T. Women's agency and resistance in Russia's war on Ukraine: From victim of the war to prominent force. *Women's Studies International Forum*. 2023. Vol. 98 (3): 102731. DOI: 10.1016/j.wsif.2023.102731.
7. Mieriemova Y. How Ukrainian servicewomen's stories of war matter. *International Feminist Journal of Politics*. 2025. Vol. 27. No. 1. DOI: 10.1080/14616742.2025.2458569.
8. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України. 1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 02.09.2025).
9. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека». URL: <https://nssu.gov.ua/gendernarivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-onn-1325> (дата звернення: 08.09.2025).
10. Конституція України. URL: <https://constitution.in.ua/articles/24/> (дата звернення: 05.09.2025).
11. Більшість українців та українок задоволені гендерною рівністю в Україні, тоді як 5 років тому таких було лише половина. *InfoSapiens*. 2025. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=340> ((дата звернення: 06.09.2025).
12. Міністерство оборони України. Понад 5500 жінок сьогодні служать на передовій – Сергій Мельник. URL: <https://cutt.ly/1rXQuq7p> (дата звернення: 05.09.2025).
13. Кількість жінок у ЗСУ зросла до 62 062, із них у війську – 43 479. *Укрінформ*. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3789180-kilkist-zinok-u-zsu-zroslo-do-62-062-iz-nih-u-vijsku-43-479.html> (дата звернення: 06.09.2025).
14. Жінки в Збройних Силах України. *Вікіпедія*. URL: <https://cutt.ly/irXQiedH> (дата звернення: 05.09.2025).
15. Міністерство оборони України. 68 000 жінок у ЗСУ: Міноборони вдалося впровадити системні зміни у гендерній політиці – Людмила Дараган. 2024. URL: <https://cutt.ly/CrXQoR72> (дата звернення: 08.09.2025).

Стаття надійшла у редакцію: 08.09.2025

Стаття прийнята: 24.09.2025

Опубліковано: 17.11.2025